

УДК 37.036

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Ханіна Л.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми полікультурного виховання студентської молоді. На основі аналізу наукових джерел визначено сутність та завдання полікультурного виховання студентів на сучасному етапі. Це дозволить зробити процес полікультурного виховання ефективним. Визначено, що полікультурне виховання є невід'ємною частиною педагогічної культури викладача, який повинен допомогти студентам усвідомити, що в світі існує безліч цінностей. Обґрунтовано, що полікультурне виховання набуває першорядного значення для виховання студентської молоді.

Ключові слова: полікультурне виховання, студентська молодь, іноземна культура, культурні цінності, крос-культурна взаємодія, діалог.

Постановка проблеми. Сучасний етап демократичного розвитку українського суспільства спрямований на розв'язання актуальних проблем розвитку особистості та формування її культурної свідомості, здатності сприймати, розуміти та примножувати культурні цінності різних народів. Полікультурне виховання підрастаючих поколінь є важливим у зв'язку з тим, що зростає усвідомлення світовою громадськістю загострення суперечності між підвищенням рівня поліетнічності соціального середовища, в якому живе і працює людина, та її невідповідністю до змінних умов життя. Звідси актуальність зазначеної проблеми обумовлюється важливістю полікультурного виховання для розвитку творчої особистості.

На засадах полікультурності має впроваджуватися ідея культурного й етнонаціонального багатоманіття світу в процесі демократизації, реформування освіти в Україні. З одного боку, це – один із важливих шляхів досягнення дійсно правової етнічної рівності в Україні, з другого – це можливість виховати громадян із широким культурним світоглядом, із навиками між-етнічної толерантності, культури міжетнічного спілкування, засвоєними цінностями розуміння і сприйняття світу як єдиного цілісного організму, надзвичайно багатого і складного у своєму культурному різноманітті.

Україна є поліетнічною країною. Необхідність дотримання принципів полікультурності

в освіті ґрунтується на загальній етнополітичній концепції української держави, що є унітарною з поліетнічним складом населення.

Останнім часом збільшилась кількість культур, з якими українці вступають у взаємодію, зросла інтенсивність подібних контактів та їхня глибина. Полікультурність у концентрованому вигляді продемонструвала наша доба стрімкого науково-технічного розвитку.

На думку Ю. Пассова, іноземна освіта повинна починатися з ознайомлення з культурологічним досвідом та іноземною мовою; оволодіння етичним і моральним аспектами іноземної культури. Таким чином, поряд з вивченням іноземної мови має відбуватись одночасне вивчення культури країн, що значною мірою покращить сприйняття та засвоєння знань в контексті педагогічного, культурологічного, психологічного та соціального змісту іноземної культури.

Також є актуальним формування професійної мобільності студентства, оскільки в сучасному світі знання та освіта стають транснаціональним та транскордонним явищем. Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує індивідуальний досвід молодої людини, надає їй можливість дізнатися більше про інші моделі створення та поширення знань, дозволяє їй розширити мережу своїх контактів та спілкування, дає їй змогу вивчити інші іноземні мови. З одного боку, все це робить студента як майбутнього фахівця, конкурентоздатнішим на

ринку праці. З другого боку, мобільність дозволяє самій освіті бути більш живою та відкритою до нових тенденцій.

Усі зазначені процеси вимагають створення наукового обґрунтування полікультурного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання полікультурного виховання студентської молоді є предметом наукових досліджень у галузях культурології, педагогіки, філософії, соціології та психології. Слід зазначити, що у філософських працях (М. Данилевський, О. Шпенглер, А. Тойнбі, М. Бердяєв, Л. Гумільов, Б. Малиновський, А. Вебер та ін.) розкриваються проблеми сутності культури та полікультурного середовища в цілому, їхній вплив на розвиток цивілізації.

Особливий інтерес викликають наукові роботи у галузі соціології (О. Радугін, К. Радугін, Б. Срасов, І. Хейзинг, Г. Гессе, У. Росту, Е. Геллнер та ін.) Учені розглядають полікультурність як соціальний інститут, який надає суспільству системні якості, а також як джерело передачі інформації.

Культурологічні праці (А. Арнольд, Ю. Бромлей, С. Урутюнов, В. Межуєв, М. Бахтін та ін.) розкривають поняття культури, її роль у формуванні людини, характеризують процес зближення культур у часі та просторі.

Психологи (Т. Стефаненко, К. Оберг, С. Бокнер, Р. Берон та ін.) аналізують проблеми міжкультурної адаптації й етнічні фактори агресії.

Значним є внесок учених-педагогів, які помітно активізували дослідження народної педагогіки, вивчення культури, традицій, етики народів (Г. Волков, Л. Бондаренко, С. Айвазова, Л. Дробіжева, І. Кон, М. Кузьмін, Д. Лихачов, К. Мартиненко, В. Шаповалов, В. Тишков та ін.), міжнародного спілкування (Г. Гасанов, В. Крисько та ін.). У працях Р. Хенві, Дж. Бенкса та ін. дослідження проблеми полікультурної освіти пов'язане з прагненням реалізувати рівне право громадян на здобуття освіти з урахуванням етнічних інтересів.

Аналіз існуючих публікацій дозволяє стверджувати, що у педагогічній науці вивчення проблем полікультуралізму на сьогоднішній день здійснюється в наступних напрямках:

- теоретично-методологічні основи полікультурної освіти (В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова);
- проблема навчання мовам в умовах двомовності (М. Апажев, Д. Ашинов, Ю. Кімов та ін.);
- полікультурна освіта та підготовка вчителів (С. Узденова, С. Ванієва та ін.);
- проблема глобальної освіти (Я. Колкер, О. Устинова, І. Шеїна);
- реалізація полікультурної освіти в школі (В. Бауер, С. Гайдарова, І. Павлов та ін.);
- проблеми міжнародного спілкування (З. Гасанов, І. Мар'єнко, С. Мягченков та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак деякі аспекти полікультуралізму ще слабо вивчені як у світовій, так і у вітчизняній педагогічній науці, що зумовлено комплексністю та динамічністю досліджуваних процесів. Зокрема, це стосується полікультурного виховання.

Об'єктом даного дослідження є полікультурне виховання.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні сутності та завдань полікультурного виховання студентської молоді. Відповідно до мети, завданнями статті є узагальнення теоретично-методичних засад полікультурного виховання; виявлення завдань полікультурного виховання студентів для розвитку їх світогляду в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. У наш час полікультурне виховання зорієнтоване на виховання індивіда, який зберігає свою соціально-культурну ідентичність, який прагне до розуміння інших культур, який поважає інші культурно-етнічні спільності, який уміє жити в мирі та злагоді з представниками різних національностей, рас, вірувань, який готовий до активної творчої діяльності в динамічному полікультурному і багатонаціональному середовищі.

Зміст полікультурного виховання зорієнтований на створення умов для соціально-культурної ідентифікації особистості, яка визначає її статус під час участі в міжкультурному діалозі та забезпечує її первинним досвідом вивчення культури, на формування уявлень про культурно-етнічну різноманітність світу як у просторі, так і в часі; на виховання терпимості та поваги права кожного народу зберігати свою культурну самобутність; на оснащення студента поняттєвим апаратом, який забезпечує можливість найбільш повного опису полікультурного середовища; на розуміння студентами технологій реконструкції цінностей культурних спільностей, які беруть участь у діалозі, що є першим кроком до розуміння мотивів, настанов і упереджень учасників діалогу культур; на розвиток у студентів здібностей до критичного засвоєння полікультурної реальності.

У процесі планування змісту полікультурного виховання необхідно брати до уваги соціокультурну специфіку середовища, в якому знаходяться студенти, та їхні індивідуальні особливості.

Специфіка методів полікультурного виховання визначається діалогічним характером функціонування та розвитку культури, рівнем етнокультурної ідентифікації студента, рівнем знань про полікультурне середовище, їхньою емоційною культурою та культурою поведінки, що потребують використання активних методів: бесіда, дискусія, діалог, моделювання, проектування, реконструкція, рефлексивні методи, рольові ігри.

Ефективність системи полікультурного виховання залежить від його цілісності, цілеспрямованості; активізації особистості студента як суб'єкта виховання.

Полікультурне виховання на сучасному етапі включає облік культурних і виховних інтересів різних національних і етнічних меншин і передбачає:

1. адаптацію людини до різних цінностей у ситуації існування безлічі різномірних культур; взаємодію між людьми з різними традиціями;
2. орієнтацію на діалог культур;
3. відмову від культурно-освітньої монополії у ставленні до інших націй і народів.

Значну роль у полікультурному вихованні, яке готує молодих людей до життя, відіграють загальнолюдські цінності та світова культура. Полікультурне виховання надає можливість глибше усвідомити різноманітність народів. Культурні відмінності, які визначають приналежність людини до тієї чи іншої групи, є найбільш очевидним проявом різних цінностей і точок зору. Ці відмінності відображені в смаках людей, їхніх уподобаннях та стосунках, стилі життя та поглядах на світ і є продуктом еволюції кожного народу та його пристосування до свого середовища й умов життя з метою задовольнити потреби, спільні для всіх груп, для всіх народів.

У цій різноманітності полікультурне виховання допоможе студентам побачити загальне. Кожний народ створює матеріальну культуру: будинки, їжу, одяг, знаряддя праці та ін., відповідно до своїх потреб і умов життя, у кожного народу існують національні види мистецтва та праці, власна мова й інші засоби спілкування, власна організація суспільства й система суспільного контролю. У кожного народу є формальна та неформальна система освіти та передачі наступним поколінням національних цінностей, традицій, а також ритуалів, які виражають погляди та вірування цього народу, свої структури й установи, які здійснюють певні економічні функції.

Дуже важливими є цінності мистецтва, з огляду на сучасне існування молоді в полікультурному просторі. Завдяки універсальності художньо-образної мови, вони зашифровують і передають зрозумілу для різних народів смислово інформацію, дають змогу вступати в невербальний діалог з різними культурами минулого і сучасності, розуміти інших і розширювати таким чином свій власний духовний світ. Розуміння мистецтва – це творчий процес співпереживання та інтерпретації, що має активний діалогічний характер. Саме “діалог культур” (В. Біблер) дає змогу особистості не тільки залучитися до вітчизняних і загальнолюдських цінностей, а й самовизначитися в світі культури, включитися в її творення та водночас удосконалювати себе як суб’єкта культури.

У сучасному уявленні про виховання в контексті культури нам ближче точка зору В. Борисенкова, О. Гукаленко та інших учених, які розглядають полікультурне виховання з позицій засвоєння молоддю цінностей культури, розвитку здібностей збагачувати та зберігати їх.

Базовими принципами полікультурного виховання є:

1. принцип діалогу та крос-культурна взаємодія;
2. принцип творчої доцільності вживання, збереження та створення нових культурних цінностей.

Полікультурне виховання постійно піддається критиці за акцентування культурних відмінностей, яке посередньо призводить до посилення дискримінації. Проте більшість досліджень підкреслюють актуальність культури для розвитку особистості. Аналіз стану проблеми на практиці показує, що полікультурне виховання сьогодні – не даність, а необхідність.

Полікультурне виховання зорієнтоване на універсальні права людини: воно визнає рівноцінність усіх людей і розглядає достоїнство людини як недоторкане. На думку І. Канта, кожна людина повинна спілкуватися зі своїми сусідами, не дивлячись на їх походження та колір шкіри, ставлячись до них так, на яку поведінку вона чекає по відношенню до себе. Однак цінності полікультурного виховання поділяються не всіма. Визнання плюралізму та демократичних прав для всіх громадян є проблемою для всіх європейських суспільств.

Викладач повинен допомогти студентам усвідомити, що у світі існує безліч цінностей, що деякі з цих цінностей витікають із традицій того чи іншого народу і є для нього закономірним здобутком його досвіду й історичного розвитку. Як писав М. Бахтін, тільки через діалог з іншою культурою можна досягти певного рівня самопізнання, так як при діалогічній зустрічі двох культур, кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, одночасно збагачуючи іншу.

Очевидно, що в умовах багатокультурного світу та поліетнічного суспільства полікультурне виховання стає невід’ємною частиною педагогічної культури викладача. Воно включає культурологічні, етноісторичні знання, розуміння важливості культурного плюралізму, уміння виділяти ідеї, які відображають культурну різноманітність світу, а також уміння організувати виховний процес як діалог носіїв різних культур у часі та просторі. Завдяки цим властивостям, полікультурне виховання набуває першорядного значення для виховання студентської молоді. Воно культивує в людині дух солідарності та взаємодії в ім’я миру та збереження культурної ідентичності різних народів.

Висновки і пропозиції. Полікультурне виховання студентської молоді є актуальною проблемою, що досі мало досліджена педагогічною наукою, а тому потребує більш глибокого вивчення.

У даному дослідженні узагальнені теоретико-методологічні засади полікультурного виховання. Зокрема, визначено ряд передумов такого виховання, специфіка та етапи процесу полікультурного виховання, та особливості педагогічних методів, що використовуються в цьому процесі.

Встановлено, що існує ряд завдань та умов, врахування яких дозволить зробити процес полікультурного виховання ефективним, а також розкрито їх сутність.

Визначено, що полікультурне виховання є невід’ємною частиною педагогічної культури викладача, який повинен допомогти студентам усвідомити, що у світі існує безліч цінностей.

Подальше дослідження в даному напрямку має ґрунтуватися на проведеному узагальненні та передбачає більш глибокий аналіз особливостей полікультурного виховання з метою вдосконалення методів полікультурного виховання.

Полікультурне виховання сприяє зниженню соціальної напруги в суспільстві. Воно формує індивіда, який готовий до міжкультурного діалогу, розширює можливості полікультурного простору та створює умови для розвитку особистості.

Список літератури:

1. Алексашенкова И.В. Билингвальная образовательная программа (куррикулум) как средство поликультурного образования студентов. – Великий Новгород, 2000. – 230 с.
2. Аракелян О., Бабилаев А. Поликультурное образование и этнопсихология. – Москва: Грааль, 2002. – 188 с.
3. Болгаріна В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгаріна, І. Лощенкова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2–6.
4. Гукаленко О.В. Теоретико-методологические основы педагогической поддержки и защиты учащихся-мигрантов в поликультурном образовательном пространстве. – Тирасполь, 2000. – 128 с.
5. Кармин А. Культурология. – СПб.: Лань, 2001. – 830 с.
6. Fred Schultz, Annual Editions: Multicultural Education 03/04, 10th edition, 2003.

Ханина Л.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

**АКТУАЛЬНОСТЬ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ВОСПИТАНИЯ
В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ****Аннотация**

Статья посвящена исследованию актуальной проблемы поликультурного воспитания студенческой молодежи. На основе анализа научных источников определены сущность и задания поликультурного воспитания студентов на современном этапе. Это позволит сделать процесс поликультурного воспитания эффективным. Установлено, что поликультурное воспитание является неотъемлемой частью педагогической культуры преподавателя, который должен помочь студентам осознать, что в мире существует множество ценностей. Обосновано, что поликультурное воспитание приобретает первостепенное значение в воспитании студенческой молодежи.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, студенческая молодёжь, иностранная культура, культурные ценности, кросс-культурное взаимодействие, диалог.

Khanina L.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

IMPORTANCE OF POLY CULTURAL UPBRINGING IN HIGHER EDUCATION**Summary**

This article is devoted to the actual problem of students' polycultural education. It has been determined the substance and the tasks of students' polycultural education at present. It will make effective process of polycultural education. It is determined that polycultural education is an integral part of teacher's pedagogical culture, which should help students to understand that there are many values in the world. Polycultural education is very important for students' education.

Keywords: polycultural education, student youth, foreign culture, cultural values, cross-cultural interaction, dialogue.